

Szentgericzei Gál Kálmán

1857. január 5. — 1917. december 27.

A letűnt 1917. év december 27-én adta vissza Teremtőjének nemes lelkét az unit. egyház és a magyar közművelődésnek élte fogytáig munkás híve, szentgericzei Gál Kálmán, aki nem az elismerésben, nem a lármás tapsokban, hanem a komoly, zajtalan cselekvés fölemelő tudatában kereste kötelességei teljesítésének nemes indítékait. A boldogult 1857. január 5-én született Szentgericén. A középiskola I—V. osztályát a székelykereszturi, VI—VIII. osztályát a kolozsvári unitárius kollégiumban végezte 1874-ben. Minden tárgyat, de különösen a klasszikus nyelveket kedvelő jeles diák volt, aki a kollégiumi életben kedvelte meg az oktatói pályát. Itt hatott rá az a szellem, amely a protestáns egyházak s így az unitárius egyházban is a lelkészi és tanítói (tanári) pályát, mint a keresztény műveltség oszlopait, mindenek fölé helyezi.

Ugyancsak 1874-ben iratkozott be a kolozsvári tud. egyetem bölcsészeti szakára, ahol különösen Hóman Ottó volt rá nagy és serkentő hatással s ahol a latin, görög és francia nyelveket tanulmányozta. A német nyelv megtanulása végett önkéntesi évét Bécsben szolgálta le s ottlétét fölhasználta, hogy a bécsi egyetemen is hallgasson szakjába vágó előadásokat. Az 1879—81. években a kolozsvári unit. főgimnáziumban tanított s közben, 1880-ban, szerezte meg tanári oklevelét. 1881-ben a szekszárdi áll. polgári fiúiskolához nevezte ki Trefort kultuszminiszter a latin és francia nyelv tanárává. A milyen örömmel szolgált erkölcsi s tudásbeli haladását annyi éven át támogató egyházának, épp oly lelkesedéssel állott be a magyar kultúra s nemzet építőinek szerény sorába 11 évet töltött a szekszárdi polgári iskola tanító székén a magyar művelődés lelkes apostolaként s itt, mint később egész életén át, nemcsak tanítványaira terjedt ki serkentő hatása, hanem csakhamar az egész

társadalom megérezte nemzeti haladásra lelkesítő működését. „Mindennütt ott lehetett látni, ahol a közjóért tenni kellett“ — mondja róla az ottani társadalmi s szépirodalmi lap. S méltán. Mert a haladás kovászának, tanító társainak élő példájával s érdekökben kifejtett munkásságával mindig jobb oktató s nevelő-módszerre serkentője. Ily célból írja meg „10 év a szegzárdi központi tanítóegyesület életéből“¹ című művét 1887-ben s ír mindhárom megyei lapba buzgó munkatársként egész sereg tanítástügyi cikket. Sokat buzgólkodik mint az alapnevelési egyesület titkára, a központi tanítóegyesület elnöke s a kaszinó könyvtárosa. A kaszinói könyvtárt úgy rendbe hozta s gyarapította, hogy az olvasókedv hihetetlen s a fővárosi lapoktól is megdicsért mértékben emelkedett.

Akkor tűnt ki a maga valóságában, milyen jelentős volt Gál Kálmán működése Szekszárdra nézve kulturális tekintetben, mikor 1892-ben a fehértemplomi állami főgimnázium tanárává nevezték ki. Az iskola, a tanítói kar, a társadalom és a kaszinó egyhangúlag elismeri Gál Kálmán bokros érdemeit, a szeretet és hála áradó kifejezéseivel halmozza őt el és mélyen fájlalja távozását a mindenkitől tisztelt és szeretett októnak, hogy a kulturai haladás minden eszköze: színház, dalkör, kisdedóv, könyvtár, tanítóegyesület és önképzőkör munkás előmozdítóját vagy vezetőjét vesztette benne.

Ha Szekszárdon, az immár magyarrá vált társadalom közepette a magyar kultúra és tudomány bajnokának érezte magát, mennyivel inkább a még majdnem teljesen idegen nyelvű s műveltségű Fehértemplomban, ahová az állami főgimnázium latin-görög nyelvi tanítószekére kapott 1892-ben kinevezést. Itt valósággal magyarságot kisugárzó s a műveltség szelid eszközeivel elősegítő és követelő tényezővé emelkedik. Kezdi a kisdedeken s nem nyugszik, míg kisdedóvokat nem kap Fehértemplom. A város idegen külsejét a cégtelíratok magyarosítására indított mozgalommal eredményesen magyarabbá változtatja. A magyar szellem és hazafias gondolkozás érdekében Fehértemplomnak szabadságharcbeli hős védője, Maderspach Ferenc emlékének megörökítése ügyében emeli föl szavát. Ő kezdeményezi s szerkeszti a csanádi kath. püspökhöz intézett beadványt a magyar szentbeszéd érdekében. Azóta a magyarul beszélő és értő hívek magyar beszédeken épülnek. A fehértemplomi

¹ Szekszárd, 1887.

intelligencia gyűlöhelyét, a fehértemplomi társaskört (ma kaszinót) mint könyvtárosa könyvtára rendezésével és fejlesztésével teszi a magyar kultúra hathatósabb tényezőjévé. Ennek az egyesületnek utóbb haláláig alelnöke és buzgó vezetője volt s történetét is elsőnek írta meg „*A Fehértemplomi Társaskör*“ története (1912.) címmel. Nagy érdemei vannak a magyar színészetnek Fehértemplomon meggyökereztetése körül: előbb műkedvelők előadásait segíti elő, később rendes színtársulat működését s így a magyar szónak mind tágabb rétegekre hatását. Ugyane szent célt szolgálta az első fehértemplomi magyar lap „*A Magyar Alduna*,“ melynek felelős szerkesztője, az utóbb keletkezetteknek pedig belső dolgozótársa volt. A helybeli s temesvári magyar hírlapirodalomban évekig agitált a Délmagyarországi Kultur-Egyesület (D. M. K. E.) megteremtésén s mikor létrejött, fehértemplomi fiókjának előbb ügyvezető, utóbb diszelnöke lett. Ez egyesület keretében létesítette a szabad lyceumi előadásokat, a magyar érzés és tudás hirdetőit. S minden bokros elfoglaltság közepette sohasem feledte, hogy ő főként oktató és tanító: gondviselője volt a fehértemplomi állami iskoláknak s mint ilyen mozdította elő a népoktatás ügyét. Ebbeli működése felsőbb helyen is elismerést vívott ki részére, melyet Wlassits miniszter külön köszönő iratban fejezett ki. A „Tanulók Lapja“-nak évekig állandó dolgozótársa s főleg az ókori életet ismerteti. Szakcikkeket ír a „Kisdednevelők“ s „Néptanítók“ lapjába, az „Etnografiá“-ba (Temetési szokások a Nyárád mellett) és a „Keresztény Magvető“-be. Minde sokoldalú társadalmi s tudományos ténykedése mellett azonban főként s legjava erejével tanári hivatásának él. Fáradhatatlan munkásság, szakjának s az ifjúságnak szeretete, működésében kifogyhatatlan türelem és a jövőbeli javulást mindig remélő elnézés jellemző tulajdonságai, amelyek előljárói elismerését, kartársai s tanítványai ragaszkodását számára biztosították. Tudta minden tanítványa, hogy még oly csekély tudása is méltánylóra s buzditóra talál benne, hogy feleletbeli gyarlóságai türelmes javítóra, viseletbeli hibái pedig atyai lelkű dorgálóra akadnak benne. S e meggyőződésöktől nem térítette el tanítványait a látszólag hirtelen s lobbanékony természetre valló pattogása sem: nyugodtak voltak, hogy ezzel az ügy javokra van elintézve. Családi életében példás s övéiért minden áldozatra kész volt; házában a szeretet a vezetője minden lépésénél s ez teszi boldoggá családi életét s segít derék embe-
rekké nevelni gyermekeit. Unitárius vallásához meggyőződésből

ragaszkodott, ő oktatta e vallásra gyermekeit s élte fogytáig az unitárius egyház főtanácsának tagja volt.

Nem csoda, ha ilyen élet hirtelen vége Fehértemplom egész társadalmát megdöbbenette s a legnagyobb részvétre bírta. E részvét impozáns módon nyilatkozott meg 1917. dec. 30-án végbement temetésén. A szertartást Józán Miklós budapesti unitárius lelkész végezte magasan szárnyaló imádsággal. A sírnál Kovács Gergely főgimn. igazgató a gyászoló kartársak és tanítványok nevében és dr. Kovács László, törvényszéki tanácselnök, a fehértemplomi kaszinó nevében mondtak búcsúbeszédet.

Gál Kálmán harmonikus szép élete beszédes bizonyossága annak, mint lehet a nemzeti gondolat életet formáló hatása alatt egy szerény állást bőséges, gazdag és termékeny élettartalommal megtölteni s tiszteletet és megbecsülést szerezni mindenütt, ahol lelkes és buzgó önzetlen működése közben megfordult.

Hegyesy Károly.

IRODALOM.

Értesítőink. Már a harmadik háborús év képét tüntetik fel az 1916/17. iskolai évi értesítőink. A háború pusztító és sorvasztó munkája az iskolák életén is meglátszik. Újabb és újabb nehézségeket, szinte legyőzhetetlen akadályokat gördít az igazgatóságok elébe. Nem elég, hogy a kellően berendezett és felszerelt intézetet könyv és szertáiraival és bennlakásával együtt nélkülözni kell s helyette összezsufoltan és segédeszközök nélkül kell végezni a mindennapi munkát, hanem a tanulók élelmezése, a fűtés és világítás is mind nagyobb gondot okoz.

A külső nehézségek mellett még súlyosabbak a lelki állapotok. A tanárokat a megélhetés ezerféle gondja, a ruházkodás és táplálkozás nagy kérdései tartják állandóan lekötve. Ezek rabolják idejüket s emésztik energiájukat. A tanulók figyelmét a harci zaj tartja lekötve. Egy része állandóan ott van lelkileg a harctereken, hol apja vagy testvére vérzik, a másik rész pedig a saját besoroztatásának a-gondolatával van elfoglalva.

Az 1916/17. iskolai év különösen súlyos válság elé állította intézeteinket. Az oláh betörés az ország minden részébe szétszórta ifjúságunk nagy részét. Intézeteink a tanévet hónapokkal későbbre kezdhették meg. Részint élelmezési okokból, részint a mezei munkáért a rendesnél korábban zárták be. Így a tanév nagy mértékben megrövidült.

Ilyen viszonyok között a siker és az előhaladás mértékét nagyon le kell szállítanunk. A fejlődés jeleit, a szebb jövőt ígéro kezdeményezések megalapozását, magasabb célok kitűzését s ezeknek nyomait hiában keressük az értesítőkbén. Sőt elismeréssel kell adóznunk a vezetőségeknek, ha a súlyos viszonyok között fegyelmi és tanulmányi tekintetben a nagyobbfokú visszaesést sikerült föltartóztatni s a színvonalat úgy a hogy megtartani. Az egyes intézetek évi működését röviden a következőkben ismertetjük az Értesítő alapján :

1. *Kolozsvári kollégiumunk* értesítőjét *Gálfi Lőrinc* dékán és *dr. Gál Kelemen* igazgató szerkesztették. Előbbi a teológiai akadémiáról, utóbbi a főgimnáziumról és az elemi iskoláról szóló részt. Egészen stilszerűnek tartjuk, hogy a *Fekete Gábor* éles vonásokkal megírott nekrológja éppen az Értesítő homlokára került. Mert a néhai érdemes főgondnok halála csakugyan nem csupán egyik